

Zodpovědné je hledat smysluplná a funkční řešení

Jana Běhalová

Ing. arch. David Zajíček absolvent Fakulty architektury VUT Brno spolupracoval s architekty Tomášem Dvořákem, Jitkou Ressoovou a Zbyňkem Musilem. Podílel se na projektech obytných a občanských staveb a veřejných prostranství. Je vedoucím oddělení Veřejného prostoru KAM Brno.

Ing. Ondřej Nečaský vystudoval Zahradnickou fakultu Mendelovy univerzity, obor Zahradní a krajinářská architektura. Pracoval v ateliéru Sandler – Babka nebo na volné noze. Od roku 2018 pracuje jako krajinářský architekt na oddělení Územního plánu KAM Brno. Je autorizovaným krajinářským architektem a členem České asociace krajinářských architektů

Jak tvořit kvalitní ulice, náměstí nebo parky, kde se lidé budou cítit dobře a bezpečně – to je cílem knihy *Principy tvorby veřejných prostranství*, kterou začátkem října vydala Kancelář architekta města Brna. V deseti kapitolách autoři popisují na příkladech dobré i špatné principy tvorby veřejného prostoru, primárně se přitom zaměřují na Brno a jeho specifika. Nejen o brněnském manuálu, ale především o principech tvorby zelené infrastruktury, důležitosti spolupráce jednotlivých profesí a současné úloze krajinářských architektů jsme si povídali se dvěma z autorů knihy, architektem a vedoucím oddělení veřejného prostoru KAM Davidem Zajíčkem a jeho kolegou krajinářským architektem Ondřejem Nečaským.

Jaká je dnes v Brně situace s kvalitou veřejných prostranství?

DZ: Jsem rád, že se spravují veřejná prostranství v centru Brna, a to jak náměstí, tak parky. Ale také, že se zobytnuje příměstská krajina. Třeba Cacovický ostrov, který je znovu přístupný pro veřejnost, nebo lesopark v Novém Lískovci. Obecně jsou dobře opravena veřejná prostranství v kvalitně založené urbanistické struktuře. Ale že by v Brně vznikaly nové kvalitní ulice, parky a náměstí, to zatím ne.

ON: Bohužel někdy ani rekonstrukce nevedou ke kýženému výsledku. Třeba v našem oboru se v poslední době povedla rekonstrukce Čelakovského sadů kolem Národního muzea v Praze, což je rekonstrukce na špičkové evropské úrovni. Uvidíme, jak to půjde dál s následnou péčí. Brno v tomto směru pořád představuje šedý český průměr, ještě pořád se nepřibližujeme městům typu Litomyšl. Nadšený jsem například ze Znojma, jakým způsobem tam nakládají s veřejným prostorem. Jak z hlediska urbanisticko-architektonického, tak i krajinářského, jsou na výborné úrovni v koncepci a zpracování, tak i v následné péči.

KAM začátkem října představila dokument *Principy tvorby veřejných prostranství*. Jak by měl pomoci situaci zlepšit?

DZ: Dokument představuje názor města na to, jak mají jeho veřejná prostranství vypadat. Představuje zadání investora, které zahrnuje více věcí než jenom normové a zákonné požadavky. Mělo by zohlednit i charakter místa, místní podmínky a jedinečnosti a také směr, kterým by se do budoucna mělo město posunout.

ON: Pro mě je největší přínos jeho sdělnost úplně pro všechny profese. Z hlediska krajinářského architekta je kapitola Zelená infrastruktura pro kolegy nepřilíš detail-

ní, ale nebylo cílem psát kompendium úplně všeho. Důležité pro nás bylo, aby si všichni specialisté, kteří spolu mají spolupracovat, rozuměli a aby pochopili jeden druhého. V tomto knihu vidím jako důležitou. Když knížku bude mít úředník na úřadě, bude ji mít politik v samosprávě, bude ji mít dopravák, krajinářský architekt, urbanista, najdou si všichni svoji problematiku nebo oblast, ve které tápou. A ve chvíli, kdy se dostaneme na stejnou komunikační úroveň, můžeme spolupracovat synergicky. Potom nemusí docházet ke vzniku takových prostranství, která jsou pro město zbytečná.

Vysvětlím to ještě na příkladu. Dopravák navrhuje komunikaci, zbylo mu „tam“ nějaké místo, vedle toho architekt staví dům a neuměl si dobře poradit se zasazením objektu do terénu. Přemýšlí, co s tím udělají, a zavolají krajinářského architekta: „Hele Franto, ozeleň nám to.“ A Franta nelení, vezme zelenou barvu a ozeleň to. To je pro mě špatný způsob tvorby veřejných prostranství. Pro mě je knížka hlavně o tom, aby takové případy vůbec nevznikaly.

DZ: Taky jde o to, že naše školství je nastavené tak, aby šlo do hloubky, aby ze škol vyšli specializovaní odborníci. To je sice dobře, ale my potřebujeme, aby měli i všeobecný přehled o ostatních profesích. To je i cílem této knížky.

ON: To, co spojuje všechny kapitoly, je velký apel na to, aby se bezmyslenkovitě nepoužívala standardizovaná řešení, která se sice jako modelová učí ve škole, ale která nemusí v reálném kontextu fungovat. S takovým přístupem vznikají prostory, které jsou pouze technickým řešením a jsou bez přidané hodnoty. Je to plýtvání veřejnými prostředky.

DZ: Ale víš, proč taková řešení vznikají? Protože je špatně už samotné zadání. Investor, město v podstatě neví, co chce, tím pádem jediným zadáním je dodržet zákony

a normy. To ovšem není zadání, to jsou podmínky, které musí řešení splnit, aby bylo bezpečné a aby odpovídalo nějakému standardu. Investor je ten, kdo má rozhodnout o tom, jak má jeho dílo nakonec fungovat a vypadat. A protože se vždy řeší, jak vtěsnat hodně věcí do malého prostoru, má investor také určovat priority.

Jak tedy zabránit standardizovaným řešením, jak by měla spolupráce mezi specialisty ideálně vypadat?

ON: Měla by probíhat s respektem jedné profese vůči druhé. V dnešní době je to bohužel tak, že vegetace se řeší až úplně na konec, a ještě podle toho, na co zbydou peníze. Všechny vegetační prvky jsou ale nedílnou součástí veřejného prostoru, ať už jsou to stromy, keře, trávníky, květinové záhony. To vše je prostorotvornou součástí veřejného prostranství, ne pouze doplňkem. Je to jako bych měl dům, špičkové fasády a zlaté kohoutky, ale neměl okna nebo střechu.

DZ: Řekl bych to ještě jinak. Veřejná prostranství by měl tvořit tým specialistů, nikoliv pouze jeden z nich. Dneska je to tak, že běžné ulice zpravidla řeší dopravní inženýr, který si pozve další specialisty až v momentě, kdy se mu něco nedaří.

ON: Respektive, má to už vymyšlené a ostatní profese dodělávají jen to, co jim zbyde.

S jakými dalšími problémy se v praxi setkáváte?

DZ: Podfinancovaná péče o zeleň.

ON: Respektive „nepéče“. Péče je často nesystematická a neodborná. Bohužel nikdo nevyžaduje kvalifikační předpoklady pro péči o zeleň a naprostou většinu péče provádějí firmy, které se zabývají komunálními odpady a úklidy ulic, málokdy mají alespoň jednoho kvalifikovaného zahradníka.

Jaké jsou podle vás hlavní principy práce s vegetací ve městě?

ON: Hlavním principem by mělo být nezjednodušovat si práci replikací standardizovaných řešení, ale zodpovědně hledat řešení, která budou smysluplná a funkční. Městské prostředí je vůči vegetaci primárně velice nepřátelské, vytváří komplex různých stresů, a jen poměrně úzký okruh rostlin je schopen se adaptovat na takové prostředí a přežít nebo dokonce prosperovat. Abychom měli ve městě kvalitní vegetaci, musíme tomu přizpůsobit technická a technologická řešení. Pro krajinářského architekta je proto důležité vždycky spolupracovat se specialisty, mít k ruce vodohospodáře, arboristu a dopravního inženýra. Není to jenom o jednom člověku, ten nikdy nemůže jít tolik do hloubky, vždy je to o užším týmu specializovaném na konkrétní řešení ve městě.

Brno, Joštova ulice – dobrý příklad práce s klasickými prvky zeleně v moderním městě. Alej zdůrazňuje důležitost ulice a vytváří pobytová místa

Brno, Slovanské náměstí – parkové náměstí s obvodovou alejí vytváří prostor odstíněný zelení od dopravy. Uvnitř náměstí je jakoby jiný svět než venku

Ochrana kmene proti parkujícím autům – funkční a estetické řešení ochrany pomocí kamenných bloků, které chrání kořeny i samotný kmen stromu proti mechanickému poškození.

DZ: Doplním, že vegetace není v moderním městě jenom doplňkem veřejného prostoru, ale že je přímo jeho stavebním prvkem. Už od doby prvních konceptů měst v zeleni se stává stabilním prvkem města, není součástí uzavřené zahrady, ale je součástí struktury města, musíme s ní do budoucna počítat. Je proto zásadní rozhodnout, jestli v ulici bude stromořadí, nebo ne, a stanovit to už ve fázi plánovacích procesů při založení urbanistické struktury.

ON: V jedné z podkapitol Zelené infrastruktury se věnujeme územně plánovacím procesům. Celý proces by měl začínat krajinným plánem, tedy už na úrovni toho neširšího měřítka územního plánování. Sídlo je vždy umístěno do krajiny, tedy do daleko širšího prostoru. V podstatě už od dob vzniku architektury se člověk vždy vymezoval od toho, co považoval za divočinu, kdy si něco oplotil a kultivoval. Zasazování budovy do kontextu přírody tady bylo od nepaměti. V poslední době ale používáme zelesň jen jako nějaký doplněk, výplň něčeho, co se nám nehodí nebo co je moc drahé, ale tak by to principiálně být nemělo.

Jedna z podkapitol Zelené infrastruktury je věnována také péči o stromy, co je dnes největší problém?

ON: Pokud stromu nedáme dostatečný životní prostor, neporoste. Většina stárnoucích stromů, těch velikánů, které ve městě ještě máme, je z doby, kdy bylo ve městě minimum vydlážděných ploch a nebyl tak silný provoz vozidel. Pořád ještě dožíváme z toho, co tady založili naši předkové, ale ve chvíli, kdy se k tomu nepostavíme aktivně čelem, nikdy tady už takové stromy mít nebudeme.

Co tedy konkrétně znamená postavit se k tomu čelem?

ON: Hledat řešení.

DZ: Informovat laickou i odbornou veřejnost, že stromy nejsou věci, které někde postavíte a ony tam padesát let

jsou, ale že se pěstují a že pěstování, hlavně ve městě, není lehké a není zadarmo.

ON: Pěstovat, starat se o ně, kultivovat, hledat řešení, která jsou v souladu s potřebami stromu. Strom potřebuje prokořenitelný prostor, v něm potřebuje vzduch, potřebuje vodu, živiny. Když mu toto nenabídne, nemůže v takovém prostoru existovat. Nebo alespoň ne dlouhodobě. Budu mít pacienta na kapačkách, který na místě bude pět, deset, let. Postupně bude zastavovat svůj růst a jednoho dne odpadne.

DZ: S oblibou říkám, že v knize představujeme širokému spektru lidí, že stromy rostou. I když si teď řeknete, že je to naprosto zřejmé, není. Kromě zahradních architektů nepracuje s časovou stránkou vegetace žádná z profesí. Přitom životnost stromů několikanásobně přesahuje životnost komunikací, o dopravních řešeních nemluvě.

Základem je obecně přemýšlet v širším kontextu. Stromy jsou zpravidla součástí větší struktury, třeba sídlištní zeleně, a je nutné o ně pečovat v širším kontextu. Stromy ve stromořadí fungují jako celek, nemůžeme ubrat dva nebo tři stromy a tvářit se, že se nic neděje. Ale právě toto je bohužel běžná praxe a důsledek toho, když jsou dílčí oborové normy nadřazeny nad urbanismus města a realitu.

ON: Popisujeme to konkrétněji v podkapitole Typologie vegetace. Považuji za hodně důležité rozlišovat jednoduché vegetační prvky, třeba strom, a pak složený vegetační prvek, třeba skupinu stromů, která tvoří celek.

Jakou roli má v celém procesu tvorby krajinářský architekt?

ON: Krajinářský architekt má velice širokou vědomostní základnu, která začíná od historie kultury, filozofie a urbanismu přes čistě přírodovědné obory, botaniku a fyziologii rostlin, geologii, pedologii, klimatologii až

po biotechniku zeleně, dendrologii a květinářství, navrhování a rozpočtování staveb. Měl by proto vytvářet komunikační most mezi všemi specializacemi.

Co lze dělat pro to, aby spolu jednotlivé profese více spolupracovaly?

ON: Důležitá je komunikace a pokora. A toto učít už ve škole.

DZ: Je to hlavně o zadání. Zadavatel má vyžadovat kvalitní návrh a projekt. Musí vědět, co má chtít. Kolik v Brně vzniklo například studií sídelní zeleně za posledních dvacet let?

ON: Žádná

DZ: Žádná

ON: Kolik bylo v Brně za posledních dvacet let veřejných architektonických soutěží, které by byly krajinářské? Na odboru investic města je vždy někdo, kdo je povoláním stavař, ekonom, manažer, dopravák, ale žádný krajinářský architekt.

Takže je potřeba větší osvěta?

DZ: Ano, úřady nevědí, že to mají chtít. A když to nevědí, krajinářského architekta ani nepozvou. Někdy to nevidí, ale v případě, že se projekt krajiny dotýká, je vždycky poznat, když mu chybí krajinářský architekt.

ON: Dnešní doba hraje do karet všem krajinářským a zahradním architektům. Všichni už začínají pociťovat změny klimatu, všichni by kolem sebe měli rádi kvalitní a pěkné prostředí. Je důležité se toho chopit a využít toho. Důležitá je propagovat dobré příklady a zkoušet dál prosazovat ne úplně standardní, ale kvalitní řešení.

Pomoci s propagací kvalitních řešení má i dokument Principy tvorby veřejných prostranství. Jaký je s ním další plán?

DZ: Budeme knihu distribuovat na městské části, na odbory magistrátu města Brna. Měla by se dostat co nejdříve k zadavatelům projektů a dokumentací. Dostanou ji městské firmy, přístup k ní budou mít projektanti, studenti, politici.

ON: Je skvělé, že je dostupná zdarma na internetu pro širokou veřejnost.

Kdybyste ze všech principů měli vybrat jeden hlavní, co je podle vás při tvorbě veřejných prostranství nejdůležitější?

ON: Opět – pokora a spolupráce.

DZ: Jakoukoliv činností vytváříme svoje obytné prostředí, místo k životu, to bychom měli mít vždycky na paměti. Neustále máme příležitost udělat město takové, v jakém chceme žít, ale často tuto příležitost promarníme.

ON: Každý má takové prostředí, jaké si zaslouží.

Resumé

Jak tvořit kvalitní ulice, náměstí nebo parky, kde se lidé budou cítit dobře a bezpečně. To je cílem knihy Principy tvorby veřejných prostranství, kterou začátkem října vydala Kancelář architektů města Brna. V deseti kapitolách autoři popisují na příkladech dobré i špatné principy tvorby veřejného prostoru, primárně se přitom zaměřují na Brno a jeho specifika. Nejen o brněnském manuálu, ale především o principech tvorby zelené infrastruktury, důležitosti spolupráce jednotlivých profesí a současné úloze krajinářských architektů jsme si povídali se dvěma z autorů knihy, architektem a vedoucím oddělení veřejného prostoru KAM Davidem Zajíčkem a jeho kolegou krajinářským architektem Ondřejem Nečaským. ■

Titulní strana publikace Principy tvorby veřejných prostranství, kterou si lze volně stáhnout na <http://kambrno.cz/principy>

Brno, Letovická ulice – vnitroblok deskových domů sídliště je citlivě zakomponován stromy do několika oddělených částí s jiným účelem. I když hranice bloku ani vnitrobloku není pevně stanovena, princip veřejného prostranství pod sousedským dohledem zde funguje